

Rickleån

EN TIDNING OM SAMVERKANSPROJEKT RICKLEÅN

Tillsammans mot friskare vatten

Bävern - Den oavlöna- de naturvårdaren

Det finns ingen annan art i Sverige som bidrar på ett så omfattande sätt som bävern till den biologiska mångfalden.

SID 3

Drömmen om havsöringen

Välvsjölidens fiskevårdsområde drömmer om havsöringens återkomst ända till Bjursjön.

SID 4

Robertsfors nya landskapsbild

Vad händer med vattenkraftverken i Robertsfors. Skellefteå Kraft förklarar läget.

SID 7

TIDNINGEN OM
SAMVERKANSPROJEKT
RICKLEÅN GES UT AV:

Samverkansprojekt
Rickleån

Länsstyrelsen
Västerbotten

Vattenrådet vill visa hur allt hänger ihop

Mellanbygdens vattenråd har haft en viktig roll i Samverkansprojekt Rickleån. De har fångat upp åsikter och tankar, som många gånger kommit från privatpersoner som berörts av återställningen av ån. De har också informerat och försökt medla i de konflikter som uppkommit under de fem år som projektet pågått.

Vattenrådets roll är att hjälpa både privatpersoner, organisationer och myndigheter att fatta bästa möjliga beslut i arbetet med att uppnå god vattenstatus i Mellanbygden och driva projekt för grupper, kommuner och länsstyrelsen.

– Vi är kanske inte jättestora fredsmäklare, men vattenrådet är lite bättre på att fånga upp de små lokala intressena. Det kan vara en sjö som en grupp är intresserad av. Det är kanske lättare för mig att hitta de kontakterna och det nätverket. När länsstyrelsen går in är det ofta lite större projekt, kommunerna kan göra medelstora projekt och vattenrådet kan göra ännu mindre projekt, säger Jan Åberg, naturgeograf och kontaktperson för vattenrådet.

Under Rickleåprojektets gång har frågorna och förutsättningarna varierat. Rickleån hör till de vattendrag som är först i tur att provas enligt NAP, Nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Det är dock oklart vad som kommer att hända när nya regeringar har annonserat att man vill sätta omprövningar på paus och om det gäller även

påbörjade processer.

Anledningen till omprövningen är att tillstånden för vattenkraft i de flesta fall inte är i fas med dagens krav på hur industrier förväntas ta miljöhänsyn. Tillstånden bygger nämligen på en mer än 100 år gammal lagstiftning, som knappt alls krävde hänsyn till naturmiljön.

– När projektet började var det inte klart att det skulle bli en omprövning av villkoren för de här dammarna och vattenkraftverken i Rickleån. Det återstår dock många frågor kring den processen. Länsstyrelsen är till exempel inte alls överens med Skellefteå Kraft hur man ska tolka vad som behöver göras för att uppnå de miljökvalitetsnormer som den moderna lagstiftningen kräver för Rickleån, säger Jan Åberg.

Han trodde inte för två år sedan att återställningen av Rickleån skulle få en så drastisk vändning att kraftverken i Robertsfors skulle bli aktuella att riva, men tycker att det är en bra miljöåtgärd och kanske även klokt rent ekonomiskt, eftersom de små strömkraftverken och dammarna i Robertsfors kräver mycket underhåll och arbetsinsatser per mängd producerad elenergi. Omprövningen är intressant nationellt eftersom Rickleån är bland de är först ut att provas.

– Det blir intressant att följa med hur det går med den processen. Det är ju väldigt många som har hoppats på att Rickleån skulle bli ett gott exempel på hur man kan miljöanpassa

Jan Åberg och Mellanbygdens vattenråd samlar ihop så mycket kunskap det går om Rickleån för att få en helhetsbild.

vattenkraften, säger Åberg.

Det har under hela projektet funnits olika åsikter kring återställningen av Rickleån. Vattenrådet har försökt minska polariseringen genom samrådsmöten och information. När förslaget om rivning av kraftverken dök upp skapades nya intressekonflikter.

– Många, som förstår betydelsen för miljön, tyckte att det här var ett bra förslag, medan en del insåg plötsligt att effekten av en omprövning av tillstånden kan bli att kraftverken försvinner. De är till exempel rädda för att det kommer att se fult ut när man tömmer dammarna och vad som händer när dammarnas funktion som broar inte längre ska bekostas av Skellefteå kraft, säger Jan Åberg.

Han tror att det finns en ganska utbredd misstro från lokalbefolkningen mot kraftbolaget. När det gäller förståelsen för hela återställningsprojektet tycker han att lokalbefolkningen över lag är positiv.

– Vi i vattenrådet har jobbat med att samla ihop kunskap om Rickleån och fått en mycket tydligare helhetsbild av hela

avrinningsområdet. Det är många personer som bidragit med kunskap och vi har försökt skapa bilden av ån som ett mera sammanhållet väsen. Man ser hur allting hänger ihop, säger Jan Åberg.

Under pandemin har man inte kunnat hålla lika mycket samrådsmöten eller träffar som före, men man har bland annat skickat ut en enkät för att fånga upp åsikter och kunskaper. Det har också pågått en del mindre projekt kopplade till Rickleåprojektet.

Mycket av informationen man sammanställt finns sparad på vattenrådets webbsida mellanbygdensvattenrad.org/ricklean och där finns också den informationsvideo som gjorts om de kunskaper som man fått in.

Förutom Samverkansprojektet Rickleån är Mellanbygdens vattenråd inkopplat i många andra vattenprojekt, både stora och små. Har grupper eller fiskevårdsföreningar förslag till åtgärder i sina vattenområden hjälper vattenrådet till med att komma i gång med projekten och hitta finansiering. ■

Allt har ett slut, så även Samverkansprojekt Rickleån.

Det är med stor saknad men också med stort framtidshopp jag lämnar det fem år långa arbetet med Rickleån. När vi summerar vad som har hänt inom avrinningsområdet så blir listan lång. Allt från helikopterflygning av lekgrus till utrivning av damm med hjälp av handkraft mitt inne i Robertsfors. Ett av de roligaste kvittona på allt arbete gäller just den ovan nämnda dammen, för nu i höstas fick vi ett öringyngel vid ett provfiske i Trybäcken – bäcken som förr i tiden höll massor av öringar men som länge varit tom på fisk. Och allt tack vare hängivet arbete från lokala entusiaster!

Men är allt klart nu då? Nej, det finns fortfarande mycket kvar att göra i sjöarna och vattendragen och de kommande åren ser ut att bli minst lika händelserika. Skellefteå Krafts miljöanpassning av kraftverken kommer att bli en stor händelse som kommer att röna stor uppmärksamhet. Andra vattendrag som vi hoppas kunna bli åtgärdade är Korvbäcken, Tallån och Tvärån. I den sistnämnda skulle det vara intressant med ett projekt som restaurerar naturmiljön och samtidigt bevarar och framhäver kulturmiljön.

Till sist vill jag skicka ett stort tack till alla entusiaster som bidragit med kunskap och viljan att göra våra vatten mer välmående. Och glöm nu inte att nyttja alla vandringsstigar längs vattendragen och speciellt flottarstigen längs Sikån där det finns massor av intressant info kring både kultur- och naturmiljön.

Projektledare, Mattias Sundqvist. Länsstyrelsen Västerbotten.

PROJEKTÄGARE

Länsstyrelsen Västerbotten

FINANSIÄR

Havs och Vatten myndigheten

PROJEKTPARTNERS

Distribution: Tillsammans med tidningen Västerbottens Mellanbygd samt till alla hushåll i Botsmark, Burträsk, Bureå, Bygdsiljum, Lövånger och Robertsfors kommun.

Text och foto: Tom Juslin.

Produktion: Mellanbygden | VK Media.

Tryck: Daily Print, Umeå | www.dailyprint.se

Det som ofta har lyfts fram är att bäverdammar skulle vara vandringshinder mot framför allt lax och öring. Rent vetenskapligt finns inga som helst belägg för det. En bäveruppdämning kan vara ett hinder under en kortare period under året, säger Frauke Ecke.

Foto: Mattias Sundqvist.

Bäverdammar inget hinder för fiskarna

»Det finns ingen annan art i Sverige som bidrar på ett så omfattande sätt som bävern till den biologiska mångfalden.«

Det lyfts ofta fram att bäverdammar i vattendragen skulle vara vandringshinder för fiskarna, men det finns det inget belägg för.

Däremot gynnas öringen och andra fiskarter av bävrarna och deras dammar.

–Det finns ingen annan art i Sverige som bidrar på ett så omfattande sätt som bävern till den biologiska mångfalden. Alla djur, från de som lever i vattnet till de däggdjur som finns på land eller i luften, gynnas av bäverdammar.

Artrikedomen har visat sig vara betydligt högre i bäversystem än i de våtmarker där bävrar inte finns, säger Frauke Ecke.

Hon har tidigare forskat kring bäverns inverkan på ekosystemen och varit verksam vid SLU, Sveriges lantbruksuniversitet. Sedan april är hon professor i ekologi vid Helsingfors universitet i Finland.

–Det som ofta har lyfts fram är att bäverdammar skulle vara vandringshinder mot framför allt lax och öring.

Rent vetenskapligt finns inga som helst belägg för det. En bäveruppdämning kan vara ett hinder under en kortare period under året, men sett över hela året eller hela vandringsperioden för vissa fiskarter är det inget hinder, säger hon.

Tack vare att bäverns förmåga att fälla träd spelar den däremot en viktig ekologisk roll i naturen. När lövträden vid vattendraget dränks och dör skapar de möjligheter för svampar och insekter att etablera sig. Dessa i sin tur gynnar andra djur.

Även fiskarna får förbättrat habitat av bäverdammar.

–Det är framför allt vitfisk som gynnas och som trivs väldigt bra i själva dammarna. Det kanske inte finns så mycket öring där, eftersom de vill ha det mera strömmande vatten. Men vitfisk trivs väldigt bra och finns det mycket vitfisk så finns det också rovfiskar, som har bra jaktmarker i de här bäverdammar. Och finns det gott om fisk så finns det också andra rovdjur, till exempel uttern,

som också gärna jagar i bäverdammar, säger Frauke Ecke.

Hon tycker att det är tråkigt att bävern och dess dammar ofta lyfts fram som något negativt, när det tvärtom är positivt. Bäverns arbete spelar en ekologisk viktig funktion.

–Om dammarna skulle vara ett hinder skulle det inte finnas flodpärlmussla i de svenska vattendragen. Öring, flodpärlmussla och bäver har samexisterat i svenska vattendrag i tusentals år och det har ju gått bra, säger hon.

Bävern, som så gott som dog ut på 1800-talet, inplanterades på nytt på 1900-talet och bäverstammen har sedan dess vuxit kraftigt, framför allt de senaste decennierna. Det är framför allt i övre delen av landet där bäverstammen blivit stark.

–Bävern har etablerat sig i hela Sverige, men i Småland och söderut är det relativt glest ännu. Det är nog mera en tidsfråga, skulle jag säga, innan den etablerar sig där. Så länge det finns tillräckligt med lövträd kring de strandnära

zonerna också i södra Sverige finns det goda förutsättningar för bävern, säger Frauke Ecke.

Bävern etablerar sig till nya vattendrag eller avrinningsområden via vattnet. Den går max 50-100 meter på land från ett vattendrag.

–Då gäller det att bävrarna i princip simmar ut längs kusten och in i ett nytt avrinningsområde för att flytta sig till nya områden. Det är antagligen det som gör att det tar lite tid för den att täcka hela Sverige.

För att bävern ska trivas och etablera sig ska det vara våtmarker och vattendrag som har gott om lövträd i den strandnära zonen. Och helst asp.

–En kollega till mig på SLU brukar säga att asp är som godis för bävern och björk är mera som potatis. Den faller också al, det finns det ju gott om längs vattendragen, men det är inget gott.

Om bävern verkligen ska trivas är det asp som gäller, eller sälg, som också är ett favoritträslag, säger Frauke Ecke. ■

Hans-Erik Andersson är uppvuxen vid Bjursjön och har sitt fritidshus där. Han hoppas nu på en återgång till hur fisket var före regleringen.

Dröm om att kunna återställa vattendrag

Det finns många utmaningar för lilla Vålvsjölidens fiskevårdsområde utanför Bygdsiljum, men det finns en stor optimism för framtiden. Drömmen är att kunna återställa en del av de vattendrag som flottningen och skogsdikningen tårt hårt på. – Det är inte hopplöst än, säger ordförande Hans-Erik Andersson.

Han minns med nostalgi hur det var förr.

– Jag minns när jag var liten och fiskade öring. Ibland när jag gick vid en bäck så fick jag på två-tre timmar en middag till hela familjen med ganska fina öringar, säger Hans-Erik.

Han är uppvuxen i byn Rönnliden, intill Bjursjön. Det är en djup sjö som tillhör Rickleåns tillflöden och är reglerad. Den töms på ganska mycket vatten på vintern.

– Jag har ju vuxit upp här och sett att fisket blivit ganska mycket sämre. För 40 år sedan var det här ett unikt ställe att fiska siklöja. Hela bygden var här. Den har mer eller mindre försvunnit och nu är

det mest folk som kommer hit för att fiska efter gädda. Det finns mycket av det och de fiskar upp ganska stora gäddor, som de sedan släpper tillbaka. Abborre finns det också, säger Hans-Erik Andersson.

Byborna har önskemål om att få behålla samma vattenstånd i sjön året om och en miljöprövning om det ligger inne. Den å som rinner ut från Bjursjön till Rickleån heter Tvärån och den mynnar ut nedanför Äglunds kraftstation. Det betyder att om kraftverken i Robertsfors försvinner skulle man kunna få en vandring av havsöring ända upp hit.

Det är den stora drömmen. Det finns också önskemål om att restaurera bäckar i tillflöden, vilket kunde ge möjligheter för uppströmslekande öring.

– Vi har en bäck till som rinner från Lidsjön till Stora Bygdeträsket. Under min uppväxt var det en fantastisk öringbäck, men den är skadad genom skogsdikning, men framför allt för att det är en gammal flottled. Där har vi fått länsstyrelsen att gå igenom hela bäcken och börja skissa på planer att försöka åter-

ställa den till sitt ursprung och det vore ju fantastiskt, säger Hans-Erik.

I anslutning till Korvbäcken, som den heter, finns också sjön Långtjärn, som är utdikad på 20-30-talet och som Holmen Skog gett preliminärt löfte till byborna, att om de lyckas dämma den så får de göra det.

De sjöar dit de största aktiviteterna i dag är koncentrerade för Vålvsjölidens fiskevårdsområde är Mjötjärn och Vargtjärn.

I Mjötjärn planterar man ut 450 kg regnbåge per år och där är det fiskepremiär på midsommardagen. Eftersom sjön är lätt tillgänglig och väl utrustad med vindskydd och flytbryggor är det ett populärt fiskeställe. Det är många besökare som kommer från Burträsk, Umeå och Sävar och köper dagskort.

– De flesta är nöjda och tycker det är välordnat. Det finns ju fisk och dagskortet tillåter dem att dra upp tre stycken. Mjötjärn är också öppen för vinterfiske för det blir ju alltid fisk som finns kvar, säger Hans-Erik Andersson.

I den andra sjön där utplantering

sker, Vargtjärn, är det enbart vinterfiske, eftersom den ligger sämre till och har nersjunkna stränder. Där sätter föreningen ut 200 kg röding och 50 kg regnbåge.

– Där är det alltid premiär nyårsdagen och det är en folkfest oavsett hur kallt det är. Man tar sig till sjön med skoter eller går från vägen längs skoterspår en kilometer. Det går också att åka skidor. Den är otroligt populär på vintern, säger Hans-Erik Andersson.

Han tycker att de får mycket hjälp med skötseln av fiskesjöarna från intresserade fiskare i "centralorten" Bygdsiljum, som ställer upp när det behövs. Han tycker också att länsstyrelsen bidrar med stort intresse och kompetens i diskussionerna om restaureringen av vattendragen.

– Vi har haft väldigt bra nytta av och samarbete med länsstyrelsen. De visar verkligen intresse och är lätta att diskutera med. En fin kompetensbank, säger Hans-Erik.

Allt arbete inom fiskevårdsområdet sker med ideella krafter. Tanken med verksamheten är att det ska gå runt med de intäkter man får in på fiskekortet, utan att det förväntas något överskott.

– Vi har inga ekonomiska intressen, utan allt vi får in sätter vi ut. Tanken med det här fiskevårdsområdet är ju också att de som bor här och runt omkring ska ha ett trevligt fiske nära till hands, i synnerhet Mjötjärn, som är familjefiske där många familjer med barn är.

Hans-Erik Andersson är glad att hans båda döttrar och deras barn har fått ett stort intresse för fiske. Det växer fram om man redan som barn får följa med föräldrarna ut och fiska.

Och spänningen när man fiskar är fantastisk.

– Jag brukar säga, fisket i den här åldern motsvarar Tinder, man går på en ny date varje gång och vet aldrig vad som dyker upp. Oavsett om jag far ner till sjön här för tjugonde gången vet jag aldrig vad resultatet blir, säger Hans-Erik Andersson. ■

Återtar försäljning av fiskekort

Holmen Skog kommer att återta ansvaret för fisket i Rickleån från Robertsfors samhälle och neråt en bit. Enligt skogsbolaget kommer det inte att inverka på privatpersoners möjligheter att fiska på sträckan i ån.

Holmen gör det i egenskap av markägare i området.

– Många tror att det här är en del av Rickleåns fiskevårdsområde som vi tar över fiskerätten för, men för den här sträckan av ån är det enskild fiskerätt som hör till Holmen, trots att fiskevårdsområdet fått ansvara för fisket där under många år, säger Michael Burström, chef för Skog och mark inom företaget.

Det är mest praktiska skäl som gjorde att fiskevårdsområdet fick ansvara över fisket. Holmen har enskilt fiske på ett antal olika vatten och det har varit ganska krångligt och tidskrävande att hantera proceduren med försäljning av fiskekort, hitta någon som gör det och som är tillgänglig dygnet runt för fiskeintresserade.

– Den enkla lösningen under många år för Holmen blev att hitta någon som tog hand om det. Då frågade man fiskevårdsområdet och de har fått möjlighet att sälja fiskekort även på vår sträcka. Vi har inte tagit betalt för det utan gett dem den möjligheten gratis. Då har vi vetat att det

fungerat och fisket sköts på ett bra sätt, säger Michael Burström.

I dag har tekniska möjligheter och internet gjort att fiskekort kan säljas på ett helt annat sätt, via olika sajter och betallösningar.

– Nu kan vi hantera det här själva utan att ha någon lokal person i byn med en skylt på dörren, där det står "Fiskekort säljes". Det är möjligt för oss att administrera fiskekortsförsäljningen i egen regi och då återgår vi till den lösningen, säger Michael Burström.

Han tror det blir lika smidigt som det var en gång i tiden, när skogsbolaget hade kontor precis i Robertsfors och folk kunde knacka på dörren femtio meter från vattnet och lösa ett fiskekort. Nu kan det göras via telefon.

– Det är perioden här emellan som vi inte har haft möjlighet att hålla på med den typen av fiskekortsförsäljning och alternativet kunde ha varit att inte upplåta fisket. Då var det bättre att fiskevårdsområdet får "låna" vår sträcka och sälja kort på den också, säger Michael.

Holmen Skog är andelsägare i fiskevårdsområdet, där bolaget har nästan hälften av andelarna. Ambitionen är att inte göra någon förändring i det.

– Det finns också en sträcka längre ner i ån, närmare havet, kallad Nedre Rickleån, där fisket upplåts av Rickleå

Bys Samfällighetsförening. Sedan har vi fiskevårdsområdet ovanför Robertsfors också, kallad Rickleån Övre FVO. Vi måste försöka se till att våra regler linjerar på ett bra sätt med dessa områden, säger Michael Burström.

Michael Burström och Holmen Skog är allmänt positiva till samverkansprojektet i Rickleån och planerna på en eventuell rivning av kraftverken.

– Vi tror att det är väldigt positivt för fisket och vi ser positivt på det ur den aspekten. Sedan förstår vi att det är många i Robertsfors samhälle som ser infrastrukturproblem, som vi är väl bekanta med, där förstår vi att Skellefteå Kraft och kommunen resonerar om hur det ska hanteras, säger han

Det som sker i själva ån tycker han i grunden är mycket positivt, men han vet från rivningar på andra orter att det kan bli en tid med grävskopor och mycket stök.

– Det kanske behöver bli sämre ett tag för att kunna bli bättre igen och man är i mål. Vi är jättepositiva till att det händer och vi tror att Rickleån har mycket att ge i framtiden. Om man spolar fram bandet fem-tio år, om alla beslut går i lås och allt arbete är gjort som det ska, så kommer det förmodligen att vara en bra fiskedragningskraft i Rickleån för både

– Eftersom det är möjligt för oss att administrera fiskekortsförsäljningen i egen regi och då återgår vi till den lösningen, säger Michael Burström, chef för Skog och Mark Västerbotten. Idag finns olika webbsidor som erbjuder fiskekort. Det är också möjligt att bygga en egen betallösning.

lokalbefolkningen och tillresta fiskare, säger Michael Burström.

Han tror inte att det blir en gigantisk havsörings- eller laxälv på samma sätt som de stora älvarna, men fiskeaktiviteterna öppnar även för helt andra näringar och möjligheter än vad som finns i dag. Om fisketurismen växer så gynnar det lokalsamhällena också i form av övernattningar och näringsställen.

Michael Burström är chef för Skog och Mark Västerbotten inom Holmen Skog. Det innebär att han ansvarar för det som händer på skogsbolagets fastigheter i form av bland annat jakt, fiske och vägar, Därav ligger all fiskeupplåtelse och fiskerätt på hans bord. ■

Små bäckar och diken är också viktiga

Trybäcken i Robertsfors är biflöde till Rickleån och en av de små bäckar som restaurerats.

De små bäckarna är viktiga för Rickleån. Biflödena och våtmarkerna är grunden för hela ekosystemet kring ån.

– Men de är känsliga för påverkan och tyvärr lite bortglömda, säger Mattias Sundqvist.

Han är vattenekolog på länsstyrelsen i Västerbotten och den som varit projektledare för hela Samverkansprojekt Rickleån, som haft som huvudsyfte att restaurera vattendraget och återställa ån och dess källflöden.

Han vill likna hela Rickleå-systemet som ett stort träd.

– Vattensystemet är ju uppbyggt som ett träd, väldigt finförgrenat ner till stammen, Rickleån. För att stammen ska må bra måste de här fina grenarna fungera och det är löven som producerar hela energin ut i systemet. Försvinner löven så dör stammen, säger Mattias Sundqvist.

Det är just genom de små bäckarna som första energin i hela systemet tas upp, genom att vissna blad och andra växtdelar ramlar ner i bäckarna och insekter fångar upp dem, insekterna som sedan blir fiskmat.

– Det är den biologiska mångfalden som vi jobbar för, där fiskarna så klart är en del. Det är därför vi vill att hela ekosystemet ska fungera, säger Mattias.

Men det är ett känsligt system, som man nu försöker återställa till hur det en gång såg ut. Framför allt under flottningsperioden grävdes ån och forsarna ut för att underlätta flödet och transporten av stockarna. Nu vill man återskapa forsarna och lekplatserna för fisken. Det finns till och med planer på att riva de tre nedersta kraftverken, som är de största vandringshindren för lax och öring.

Men det är inte bara ån och dess

flöden som är viktiga. Det är hela Rickleåns avrinningsområdet som projektet har fokus på.

– Även bäckarna är och har varit känsliga för påverkan. Om man tänker sig att vi gräver ett dike rakt ut i Rickleån, jämfört med om diket rinner ut i en liten bäck, så blir andelen dikesvatten mycket mer i den lilla bäcken jämfört med om det kommer direkt ut i Rickleån. Sedan är bäckarna lite bortglömda. Man tror inte att det är något superliv i de små bäckarna, men det är det! säger Mattias Sundqvist.

»Nu i år fick vi ett öringyngel ovanför där hindret fanns, vilket visar på att det har skett en lek där. Det är ett steg i rätt riktning.«

Redan nu har man börjat se resultat av restaureringsprojektet i Rickleån, och glädjande nog har det synts i bäckarna.

– Ja, och vi har ett roligt exempel i Trybäcken i Robertsfors där Älvräddarna tog bort vandringshindret i form av stenhögar 2020. Nu i år fick vi ett öringyngel ovanför där hindret fanns, vilket visar på att det har skett en lek där. Det är ett steg i rätt riktning. Vi ser ju förändringar, fast det tar tid för vattendragen att återhämta sig, säger Mattias Sundqvist.

Stora delar av skogsmarkerna är dikade och det är ibland svårt att avgöra om vissa vattendrag ska definieras som diken eller bäckar.

– Många bäckar har rätats och dikats helt enkelt. I hela Rickleåns avrinningsområde har vi kollat på hur mycket dikat det är. Korvbäcken till exempel, bara i det avrinningsområdet är det tolv mil diken.

Då förstår man perspektivet, att tolv mil diken blir ganska mycket påverkan totalt, säger Mattias Sundqvist.

I Rickleån är det mest större vattendrag som har restaurerats och det är mycket kvar att göra i de mindre vattendragen.

– Det är de större som är åtgärdade. Biflödena till Rickleån ligger med i vår planering på länsstyrelsen. I projektets slutrapport kommer vi beskriva de mindre bäckarna och vad som behövs åtgärdas där. Det kan vara förslag på att återskapa våtmarker eller återskapa bäckarna där de är rätade, säger Mattias.

När man återställer vattendrag eller sjöar ska det hålla i all framtid. Det är en engångsinsats man gör. Systemet kommer att sköta sig själv. Vattendrag växer sällan igen, vattnet rinner ju hela tiden.

– Torka kan vara ett problem och det har vi också sett i de här avrinningsområdena. När det är mycket dikat så torkar vattendragen ur mycket lättare. År 2018 var det riktigt svår torka på sommaren och de vattendrag som var mest uttorkade var de som var mest dikade. Så därför vill vi återställa våtmarker och lägga igen diken för att man inte ska råka ut för det i framtiden. Klimatförändringarna styr också mot att vi riskerar att få torrare perioder nu, säger Mattias.

Väldigt mycket blötare perioder kan också vara en klimateffekt framöver. När det kommer stora regnmängder är våtmarkerna mycket viktiga. Därför är det angeläget att de är återställda.

– Våtmarkerna bromsar upp vattenflöden och när vi återställer bäckarna så uppehåller sig vattnet längre där. Det tar längre tid för vattnet att gå igenom hela systemet efter att vi lagt ut stenar

Mattias Sundqvist, länsstyrelsen, som varit projektledare för Samverkansprojekt Rickleån, betonar att det är viktigt att ekologin i bäckar och hela avrinningsområdet fungerar.

som bromsar upp vattnet, säger Mattias Sundqvist.

Samverkansprojekt Rickleån går mot sitt slut när det gäller Mattias Sundqvists och länsstyrelsens roll. Finansieringen är slut vid nyår för projektet. Mattias lovordar den samverkan som skett mellan markägare, fiskevårdsområden, kommuner och länsstyrelsen under de fem år projektet pågått.

Restaureringsarbetet i Rickleån kommer dock att fortsätta även efter det att projektet avslutats med finansiering från andra instanser, bland annat LOVA-stöd för lokala vattenvårdsprojekt. Enligt vattendirektivet ska Rickleån och dess källflöden vara restaurerade år 2027.

– Det kommer aldrig att gå att göra alla åtgärder innan dess, vi är inte ens i närheten, och det är oklart om finansieringen. Även om projektet tar slut kommer vi från länsstyrelsen fortsätta leta finansiering, säger Mattias Sundqvist. ■

Förbereder för öringens återkomst

Det finns en dröm om att få tillbaka öringen i Rickleåns källflöden. En förstudie från Skellefteå går under arbetsnamnet "Retrout" – öringens återkomst.

– Vi tittar på vad som behövs för att hjälpa öringen på traven så att den kommer tillbaka, säger Tony Söderlund.

Han är ansvarig för fiskeutveckling vid Skellefteå kommun och varit projektledare för flera projekt med syfte att återställa vattendragen och få fisken att återetablera sig där.

Satsningen har skett inom Samverkansprojekt Rickleån och fokus har varit på åarna Risån, Sikån och Tallån, som alla tre är källflöden till Rickleån.

– Det är väldigt lite fisk i de här åarna, om man tar öring som exempel. Miljöerna och förutsättningar kan vara hur bra som helst, men finns det inga öringar där i dag så kommer de att få det svårt att återetablera sig i de här vattendragen. Utifrån det perspektivet har det varit intressant att titta på om vi kanske kan hjälpa till med en återetablering av öring för att få fart på systemen, säger Tony Söderlund.

Han och kollegorna på Kultur och fritid på Skellefteå kommun har som syfte att hjälpa fiskevårdsföreningar i kommunen att utveckla det fiske som de förvaltar, för att de som bor i kommunen eller kommer på besök ska ha ett attraktivt friluftsliv utifrån både fiske- och naturperspektiv.

– Vi hoppas att vi kan komma i gång med någon form av stödåtgärder av öring tillsammans med föreningarna som

är verksamma i de här åarna och att vi inom kort kan börja jobba med det. Det återstår vissa sträckor innan vi är färdiga med att återställa den fysiska miljön i vattendragen också, säger Tony Söderlund.

Kommunen har redan tidigare jobbat med miljöåterställning i vattendragen och hjälpt föreningar på olika sätt, men det har växlats upp i och med Samverkansprojekt Rickleån, då man fått möjlighet till mera finansiering. Bland annat har man fått LOVA-stöd med syfte att återställa den fysiska miljön i vattendragen så att man återfår de olika miljöerna som fisken kräver.

– Det kanske inte alltid räcker med att återställa den fysiska miljön, det kan finnas fler saker som påverkar fisken negativt. I Rickleåssystemet har vi regleringen av vattenkraft bland annat. Det är också något man måste jobba med parallellt för att försöka lösa, säger Tony

Fysiska förändringar i vattendragen, som man ägnat mycket tid och resurser åt åtgärda, uppstod i samband med flottningsepoken. Man försöker att återställa vattendragen till en naturlig karaktär med naturliga processer.

– Vattendragen är ju rensade och mycket material har försvunnit eller spolats bort. Det är i princip en omöjlighet att återställa allt som det såg ut i urminnes tider efter istiden. Utgångspunkten är att vi försöker skapa den karaktär som vattendrag hade innan det rensades för flottningen. Det är målsättningen, säger Tony.

Bäddar för öringens återkomst. Här bild från restaureringsarbeten i Sikån, ett källflöde till Rickleån.

Vattendragen ser också olika ut beroende på omgivning, berggrund och lutning.

– Utifrån de här faktorerna så identifierar vi för varje sträcka som vi ska restaurera vad som är den ursprungliga karaktären. Har det funnits mycket stora block på en sträcka är ju målsättningen att vi ska återställa så att det blir en stor, blockig sträcka, men är det en grusig sträcka lägger vi inte ut stora stenblock. Det är hela tiden att analysera vad är den ursprungliga karaktären på vattendraget och försöka ha det som målbild, säger Tony Söderlund.

Många av de parametrar man tittat på har erhållits via de biotopkarteringar som gjorts för området, då man kartlagt hur det sett ut både på land och i vattnet, och undersökt uppressat stenmaterial. En del information har man också fått lokalt, av folk som kommer ihåg eller hört hur det sett ut.

Till viss del har även lekplatser för fiskar återställts. Lekgrus har spolats bort och lagt sig på djupa, lugnflytande områden och på vissa ställen kan man hitta grus som finns kvar.

– I projekten att återställer vattendraget

ingår att vi förbereder för lekområden. Ibland kan man förbättra befintliga grusbäddar men det har hänt att vi även flugit ut grus med helikopter, där vi bedömer att det borde ha funnits lek-möjligheter, men där det idag inte finns något grus kvar på grund av det har spolats bort, säger Tony.

Vattendirektiven säger att man ska uppnå god ekologisk status, men en viss påverkan på vattendragen kan accepteras så länge den inte inneburit för stor inverkan på djurliv, ekologin och biologin i vattnet.

– Vi har tyvärr inte kommit så långt att vi har uppnått god ekologisk status i Risån, Sikån och Tallån på grund av att det finns påverkan av vattenkraft, markanvändning, jordbruk, skogsbruk och att sidovattendragen också är påverkade, säger Tony Söderlund.

Hur snart man blir färdig med återställningen i Rickleåns källflöden beror mycket på finansieringen. Finns det ingen större begränsning räknar man med att ha nått långt på tre år.

– Då har vi återställt den fysiska miljön efter flottningen och då har vi nog även kommit i gång med återintroduktionen av öringen också, säger Tony. ■

Naturen kan locka anställda

Fiske och natur kan få familjer att flytta till kommunen, eller stanna kvar. Framför allt kan det bli en draghjälp när Northvolt och andra stora företag försöker rekrytera anställda.

Det tror Hans Pettersson, avdelningschef för fritidskontoret i Skellefteå. Kommunen håller på med att ta fram ett kommunikationspaket, där man vill lyfta fram det som är unikt för Skellefteå, som kanske inte finns i alla städer, och det är närheten till naturen.

En viktig del är vad Rickleåns biflöden kan erbjuda i form av naturstig och fiskesjöar. Restaureringarna som just nu görs blir ett viktigt incitament att kanske flytta till eller besöka området.

– Vi tror mycket på det här med naturen, närheten till naturen och relativt orörd natur. Visserligen är de reparerade, men vi återställer dem just nu till hur vi tror att de en gång sett ut. Huvudsyftet är att skapa rekreationsområden, som är lite utanför staden, men ändå relativt nära, säger Hans Pettersson.

Finns det möjlighet till en aktiv fritid nära naturen tror han det kan göra hela området attraktivt, inte minst för de som funderar på att flytta till Skellefteå och ta anställning på nya batterifabriken. Det kan till och med underlätta Northvolts rekrytering.

– Vi har sett i andra sammanhang att man flyttar för sitt intresse och jag hoppas

och tror att det kan hjälpa till. Har man bott i stadsmiljöer söker man kanske sig till de här lugnare miljöerna, säger Hans.

Att fiskevatten återupprättas och naturens omhuldas är också av stort intresse för de som redan bor i Skellefteå. Speciellt under och efter pandemin har man sett att intresset för den egna omgivningen har ökat.

– Vi har sett ett ökat intresse, i alla fall för naturvandringar som har ökat otroligt. Man söker lugnet och naturupplevelsen i närområdet. Det ökade kraftigt under pandemin, men vi ser att det fortfarande är populärt att vara ute i skog och mark, säger Hans Pettersson.

Kommunen har satsat rejält på naturinsatser. Det har skett delvis genom delfinansiering av projekt via länsstyrelsen, som Hans Pettersson tycker att kommunen har ett gott samarbete med. Man har en samsyn, vilket är en förutsättning för att lyckas.

Natursatsningar är ett prioriterat område inom kommunen och även politiken är med i de tankegångarna.

De satsningar som gjorts har inte varit att kasta pengarna i sjön. Eller än i det här sammanhanget.

– Det har det inte. För fisken del är det en långsiktig satsning, men naturupplevelsen och för det mervärdet det ger är det ganska snart omedelbart, säger fritidschefen.

Det som erbjuds i dag är det en kombination av fiske och naturupplevelser. Det är ofta lättillgängligt för familjerna, det finns vandringsleder och grillplatser. Det finns något för de flesta och förhoppningen är att ta tillbaka mera av fisken också.

Satsningarna sker hela tiden i nära samarbete med byarna i periferin.

– Vi har ju dialog med fiskevårdsområden, men också med markägarna, och den dialogen är ju viktig för att förstå varför man gör såna här saker. Jag tycker att det i stort sett har varit positiva reaktioner och att det är en viktig signal från kommunen att det inte är bara centralt som det satsas, utan även i ytterområdena, säger Hans Pettersson.

Satsningarna kan till och med bidra att yngre personer och familjer väljer att stanna kvar på hemorten.

Möjligheter till rekreation och naturupplevelser kan locka anställda till industrin i Skellefteå, tror fritidschefen.

Rivningarna förändrar utseendet för centrum

När rivningen av de tre kraftverken i Rickleån i centrala Robertsfors blir beror på hur snabbt miljöprövningen i domstol kan ske. Om domstolen ger klartecken är det helt klart att merparten av arbetet med rivningen av dammarna och återställning av vattenfåran måste ske sommartid.

–Om man bedömer att det här kan göras, är det viktigt att vårfloden först har fått göra sitt innan vi påbörjar våra arbeten, så att vi kan hantera eventuella flöden som kommer, säger Susanne Öhrvall, affärsenhetschef för vattenkraften inom Skellefteå Kraft.

När vattenkraftbolaget får utfall från domstol så kan det ta olika lång tid att komma i gång, eftersom det behövs en del beredningsarbeten. Får man ett utfall på hösten så kan arbetet vara igång på våren. Får man däremot ett utfall först på våren kan det ta ytterligare ett år för att hinna förbereda arbetet på ett bra sätt.

–Vi är beroende av att göra det här under sommarperiod, alltså sommarsäsongen, och när man gör det och så vill vi kunna jobba på med utrivningarna i så mycket torrhet det bara går. Därför kommer de antagligen att börja med vattenvägarna i spillfäroarna, och göra schaktningsarbeten och annat markarbete där, och sedan jobba sig uppåt mot byggnader och slutligen dammdelarna, säger Susanne.

I vilken ordning rivningen av de tre kraftverken sker är också under planering. Delvis försöker man samordna det, eftersom arbetet måste ske sommartid, men tanken är ändå att göra det motströms, alltså börja med Bruksforsen, sedan ta Sägforsen och slutligen Fredriksfors. Det är den tågorordningen som diskuterats, enligt Öhrvall.

Samtliga Skellefteå Krafts vattenkraftverk ska under kommande år provas inom ramen för NAP, den Nationella planen för omprövning av vattenkraften. Företaget ansöker om en fullständig utrivning av anläggningarna i nedre delen av Rickleån. Prövningsprocessen är igång och man inväntar nu miljödomstolens utlåtande för att gå vidare med de planerade åtgärderna.

En viss osäkerhet uppkom när nya regeringen annonserade att de ska ”pausa” NAP. Skellefteå Kraft tror inte att det inverkar på deras ansökan.

–De här anläggningarna är ju redan inlämnade i domstolsprocessen och den har ju inte på något sätt pausats. Vi jobbar på som att regeringen inte gjort uttalandet tills dess att det kommer någon förändring i förordningar eller liknande. Det behöver komma lite mera indikationer om vad pausen innebär. Ska man pausa alla kommande ansökningar eller de som gått in i domstolsprocess? Det vet vi inte än, säger Susanne Öhrvall.

Företaget fortsätter planera men räknar att det kommer att ta lång tid. Domstolsprocessen kommer att ta sin tid. Bedömningen är att det tar något år eller så. Om och när arbetena kan vara i gång beror på utfallet i domstolen och om det blir utdraget eller går fort.

–I slutet av september lämnade vi in kompletteringar, tekniska beskrivningar och miljöbeskrivningar till domstolen att beakta. Sedan ska det här kungöras och intressenter få yttra sig, och där är man

inte riktigt i processen än, säger Susanne Öhrvall.

Där det redan funnits kritik är rivningen av broarna på dammarna, bland annat i Fredriksfors, där privatpersoner förlorar sin överfart. Vid Bruksfors och Sägfors används även dammarna som broöverfarter och där för Skellefteå Kraft en dialog med Robertsfors kommun om ett eventuellt övertagande av broarna.

Rivningen kommer att förändra utseendet för hela Robertsfors samhälle. Till det bättre hoppas Susanne Öhrvall.

–Det kommer att bli ett strömmande vatten av en naturlig karaktär och med något sänkta nivåer mot man är van med i dag, för idag är ju bilden genom Robertsfors väldigt uppdämda miljöer och ganska stilla vattenspeglar. Det kommer att bli forsande, strömmande vatten där, säger Susanne.

»Rivningen kommer att förändra utseendet för hela Robertsfors samhälle.«

Visionen för Skellefteå Kraft är att även återställa den vandrande laxen och öringen uppströms, och även andra arter på köpet, när hindren i ån tas bort.

–Under själva rivningsarbetena så kommer det att bli något av en arbetsplats runt de här ställena, men det ska vi försöka anpassa på bästa sätt. Vi tror att när vi blir klara så blir det bra! Säger Susanne Öhrvall.

Produktionsbortfallet från de tre kraftverken i Robertsfors kommer kompenseras med effekthöjningar i Skellefteå Krafts övriga vattenkraftverk och vindkraftverk.■

Sägfors kraftverk

Fredriksfors kraftverk

Bruksfors kraftverk

Emma Bergman, landsbygdsstrateg i Robertsfors, och Dante Dahlgren, som arbetat med flera projekt längs Rickleån, tror mycket på naturupplevelser som flottarstigen.

Genom ökad tillgänglighet vill kommunen att fler ska få uppleva naturen och kulturen.

Flottarstigen passerar kraftverken i centrala Robertsfors.

Stig rakt in i naturen

Flottarstigen kan bli en led genom Robertsfors med upplevelser som fiske, natur, konst och mycket annat, för alla åldrar. De tankarna finns i alla fall inom kommunen.

–Pratar man om ån så tänker de flesta på fiske. Jag tänker lite bredare, men fisket ingår absolut som en viktig del, säger Emma Bergman.

Hon är anställd sedan i sommar som landsbygdsstrateg inom Robertsfors kommun. En av de saker som hon tror har stor potential att utveckla i framtiden är flottarstigen, som hon vill att ska få fler inslag och vara tillgänglig för fler.

–Jag är utbildad kulturanalytiker, vilket betyder att jag har en blick som innefattar mångfald, jämlikhet och tillgänglighet. Att människor i så stor utsträckning som det går, ska ha lika möjligheter att ha ett bra liv, säger hon.

Det som hon i första hand tittar på själva fysiska stigen. Flottarstigen går genom nästan hela kommunen, från Överklinten ner till Robertsfors Bruk. Vid bruksmuseet övergår den i Fiskestigen ner till naturreservatet Klubben, där Rickleån mynnar ut i Bottenviken.

–Det är en fantastisk och spännande stig genom kommunen. Frågan är hur

vi kan göra den här leden intressant för många personer och också tillgänglig för fler. Då är det inte bara tillgänglighet i form av funktionalitet utan också ålder. Vad krävs det av leden om man är 89 år eller 4 år, kommer man gående eller är man på en cykel, är det en cykel med trampor eller är det en cykel som man springer med för att man är liten, säger Emma Bergman.

Under hösten har hon haft en person som cyklat leden och dokumenterat den ur ett cykelperspektiv med mountainbike och den rapporten kommer hon att få ta del av i december.

–Jag ville att han skulle titta på leden med så brett perspektiv som han kunde just för olika slags cykling. Man ska inte behöva vara 35 år och har cyklat mountainbike i 15 år. Alla kommer inte att kunna cykla hela leden, men alla ska kunna cykla en passage, säger Emma.

Flottarstigen ser olika ut på olika ställen i kommunen och det kommer den att fortsätta göra, men på vissa delar kanske man behöver göra ingrepp för att den ska kunna bli bättre, men det ska vara en naturstig så mycket det bara går. Det är också en del av upplevelsen.

–Förbättringarna kan vara att den röjs eller spängas ordentligt på vissa ställen, eller att det behövs bättre broar.

Delar som ligger nära bilväg kan göras ännu mera lättillgängliga. Alla kanske inte har möjlighet att gå hela leden, men man ska ha möjlighet att gå en bit av den, säger Emma.

Hennes tanke är också att förstärka stigen med information om miljöerna, kulturhistoria och naturen. Finns det specifika arter av växter eller djur på ett ställe ska besökarna på olika sätt kunna agera, bli nyfikna och få mera information om det.

Hon har också startat ett samarbete kring konst längs flottarstigen och funderar på hur man kan utveckla medskapande kring konst bland barn unga.

–Du tror att du går på en led och plötsligt upplever du också något mera. I en dunge finns det saker att uppleva och ta del av, kanske genom ett medskapande konstprojekt för alla som besöker leden, säger Emma Bergman.

Till våren kommer Arknat, som skapat arkitekturade vindskydd på Höga kusten och i Skåne, att göra tre vindskydd längs flottarstigen, ett centralt och två upp-

Flottarstigen tar besökarna rakt ut i naturen längs ån.

ströms och nedströms. Det här blir också ett inslag som besökarna kan besöka för att titta på eller få nytta av som skydd.

Emma Bergman betonar att Flottarstigen är ett långvarigt projekt som behöver göras i flera led och med olika instanser inblandade.

–Vi är också måna om att få jobba med de föreningar som finns längs leden och vi vill veta vad som ligger i deras intresse. Det kan vara fiskare, skoterföreningar, byaföreningar, friluftsrådet och andra som har olika delar av leden som berör deras verksamhet. Jag vill att de ska vara delaktiga i den mån de själva vill och orkar. Ideella krafter är så viktiga i de saker vi försöker skapa här i Robertsfors, säger Emma Bergman. ■